

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ОСВІТИ

Збірник матеріалів

**XXVI підсумкової науково-практичної
конференції викладачів**

22 лютого 2024

Київ 2024

УДК 061.3(063)

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ОСВІТИ: Збірник матеріалів XXVI підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ / За заг. ред. М.В. Трофименка. Київ: МДУ, 2024. 406 с.

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет вченою радою Маріупольського державного університету (протокол № 11 від 22.04.2024)

Редакційна колегія:

Голова Трофименко М.В., ректор МДУ, кандидат політичних наук, професор;

Члени редколегії Балабаниць А.В., доктор економічних наук, професор;
Безчотнікова С.В., доктор філологічних наук, професор;
Булатова О.В., доктор економічних наук, професор;
Задорожня-Княгницька Л.В., доктор педагогічних наук, професор;
Іванець Т. М., голова Ради молодих вчених МДУ, кандидат політичних наук;
Константинова Ю. В., кандидат історичних наук, доцент;
Омельченко В.Я., доктор економічних наук, професор;
Павленко О.Г., доктор філологічних наук, професор;
Романцов В.М., доктор історичних наук, професор;
Сабадаш Ю. С., доктор культурології, професор;
Тарасенко Д. Л., доктор економічних наук, професор;
Толпежніков Р.О., доктор економічних наук, професор.

Збірник містить матеріали XXVI підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ, яка відбулася 22 лютого 2024 року в Маріупольському державному університеті.

У матеріалах висвітлені актуальні проблеми розвитку міжнародних відносин та зовнішньої політики, філософії та соціології, історії, економіки та менеджменту, права, екології, кібербезпеки, документознавства, культурології, журналістики, філології, літературознавства, методики викладання, педагогіки та психології.

Видання адресоване науковцям, викладачам, аспірантам та здобувачам вищої освіти, а також усім, хто цікавиться сучасними проблемами науки та освіти.

Редакція не несе відповідальності за авторський стиль тез, опублікованих у збірнику.

Література

1. EC. A new Circular Economy Action Plan: For a Cleaner and More Competitive Europe. 2020. Available online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1583933814386&uri=COM:2020:98:FIN>.
2. Doyle, E.; Alaniz, M.P. Dichotomous impacts on social and environmental sustainability: Competitiveness and development levels matter. *Competitiveness Rev. Int. Bus. J.* 2020, 31, 771–791.
3. Rodríguez-Antón, J.M.; Rubio-Andrada, L.; Celemín-Pedroche, M.S. From the circular economy to the sustainable development goals in the European Union: An empirical comparison. *Int. Environ. Agreem. Politics Law Econ.* 2022, 22, 67–95.
4. Giannakitsidou, O.; Giannikos, I.; Chondrou, A. Ranking European countries on the basis of their environmental and circular economy performance: A DEA application in MSW. *Waste Manag.* 2020, 109, 181–191.
5. Krinjarić, T. Re-examining sustainable development in Europe: A data envelopment approach. *Int. J. Environ. Sustain. Dev.* 2020, 19, 72–108.
6. Kotseva-Tikova, M.; Dvorak, J. Climate Policy and Plans for Recovery in Bulgaria and Lithuania. *Rom. J. Eur. Aff.* 2022, 22, 79–99.
7. Trippl, M.; Baumgartinger-Seiringer, S.; Frangenheim, A.; Isaksen, A.; Rypestøl, J.O. Unravelling green regional industrial path development: Regional preconditions, asset modification and agency. *Geoforum* 2020, 111, 189–197.

Булатова Олена,
доктор економічних наук, професор, перший проректор,
професор кафедри економіки та міжнародних економічних відносин
Маріупольський державний університет

Сарбаш Сергій,
аспірант кафедри економіки та міжнародних економічних відносин
Маріупольського державного університету

РЕГІОНАЛЬНА ДИНАМІКА ВІЙСЬКОВИХ ВИТРАТ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ВИКЛИКИ БЕЗПЕЦІ

Як було доведено у попередніх дослідженнях [3] сучасні глобальні трансформації змінюють структуру міжнародних економічних відносин, події що відбуваються у світі

впливають на систему взаємовідносин між суб'єктами світової економіки, наслідком чого, стає формування міжнародної економічної політики [2].

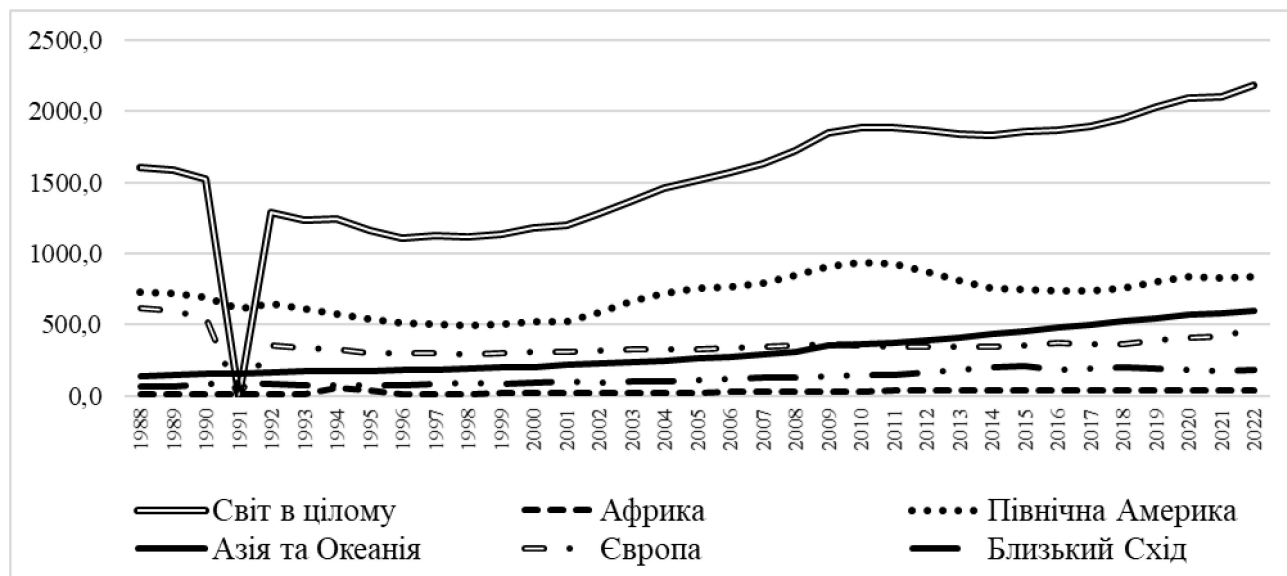
Наприкінці XX століття ідея глобального суспільства, організованого в мирний спосіб, здавалася цілком досяжною. Світ більше не був поділений на два силові блоки, які підтримували себе постійними погрозами глобальної війни, веденням спустошливих війн за дорученням і при підтримці дружніх режимів. Без цього протиставлення міжнародні відносини почали процес трансформації в єдину глобальну систему, в якій першорядні позиції відводились міжнародним організаціям, відданим принципам вільної торгівлі, захисту довкілля та прав людини, нової демократії та безлічі неурядових акторів, здатних забезпечити стабільну комунікацію між індивідумом, державою, системою [4].

Однак події XXI століття поставили велике питання щодо єдиної глобальної системи. Разом із терористичними атаками 11 вересня західна цивілізація отримала концентровану хвилю поляризації та радикалізації, наслідки якої до цього моменту не мають повної комплексної оцінки. Серед ключових подій, що похитнули безальтернативний концепт єдиного глобального світу, особливо слід підкреслити фінансово-економічну кризу 2007 - 2008 років, арабську весну 2010 - 2011 років, посилення з 2014 року міграційної кризи та зростання кількості біженців, антиінтернаціоналістичну політику Дональда Трампа. Глобальна пандемія COVID-19, що розпочалася у 2019 році, з одного боку, прискорила, а з іншого - порушила поточні тенденції та створила нові. Фактично, це був безпрецедентний виклик глобальній безпеці, що створив довготривалі економічні та соціальні наслідки, які негативно вплинули на результативність світового співтовариства у досягненні Цілей сталого розвитку, забезпеченні стабільності [2]. Пандемія спричинила довгострокові витрати та асиметрично вплинула на національні економіки, ускладнивши подолання майбутніх викликів та створив додаткові труднощі для організації ефективної координаційної політики та регуляторної співпраці.

Війна на європейському континенті фактично поставила під загрозу не тільки систему регіональної європейської безпеки, а й глобальної безпеки в цілому. За даними Стокгольмського міжнародного інституту дослідження проблем миру [1] (Stockholm international peace research institute, SIPRI) – незалежного міжнародного аналітичного центру, що досліджує динаміку конфліктів та озброєнь, починаючи з 1950-х років, забезпечує моніторинг озброєння та роззброєння у 174 країнах світу, ґрунтуючись на відкритих джерелах, сучасні військові витрати досягли історичного максимуму у 2022 році, а глобальна безпека суттєво погіршилась, що викликало чисельні людські та економічні втрати. Світові військові витрати становили у 2022 році становили 2239,9 млрд.долл., що на 3,7% більше, порівняно із попереднім роком. За методологією SIPRI зазначені витрати охоплюють усі

поточні та капітальні витрати на персонал, військові операції, дослідження та розробки, витрати на військову інфраструктуру, військову допомогу тощо.

Глобальне зростання військових витрат посилюється їх збільшенням на регіональному рівні. Більшість регіонів світу (окрім Африки) демонструють збільшення витрат на модернізацію та інші військові потреби (рис.1) [1].

Побудовано за даними [1]

Рис. 1. Військові витрати: регіони світу, млн.долл.США

Стрімке зростання військових витрат зумовило декілька факторів. Військова агресія росії проти України, яка перейшла в гостру фазу з 24 лютого 2022 року, призвела до відкритої війни на європейському континенті.

Військові витрати в країнах Європі в цілому зросли на 13%, європейські країни суттєво збільшили свої військові витрати, з одного боку, задля розширення допомоги Україні, а з іншого, – для посилення власної безпеки. Серед країн, що у 2022 році найбільш суттєво збільшили військові витрати, слід відзначити Албанію (витрати зросли на 33,1%), Косово (35,7%), Фінляндія (35,6%), Литва (26,7%), Сербія (13,6%), Бельгія (112,9%), Польща (11,3%) тощо. В Україні витрати зросли в 7 разів становили у 2022 році 43983,2 млн.долл. (загальна сума не включає міжнародну військову допомогу). Такий обсяг витрат складає третину ВВП країни. Однак навіть за таке зростання обсяг витрат залишається в країні меншим, ніж у країні-терориста, оскільки витрати росії становили 71981,1 млн.долл., що на 9,2% більше, порівняно із попереднім роком). На жаль, незважаючи на запроваджені світом санкції, російська економіка має достатній потенціал й для подальшого фінансування військових витрат.

Найвищий рівень витрат на військові потреби мають США, рівень яких становив 876,9 млн.долл. (або 3,45% ВВП країни), загальна сума включає військову допомогу Україні, яка оцінюється в \$19,9 млрд. Протягом 2022 року військові витрати зросли на 8,8%.

Зростання військових витрат на Близькому Сході на 3,2% пов'язано із нарощуванням, перш за все, військового потенціалу Саудівською Аравією, що стала найбільшою країною з військовими витратами в регіоні, які зросли на 16% у 2022 році.

На збільшення військових витрат в Азії та Океанії (на 2,7 %), вплинули збільшення відповідних в Китаї, Індії та Японії. Погіршення безпекової ситуації та посилення напруженості в регіоні посилять тенденцію зростання військових витрат й надалі. Слід зазначити, що оцінки SIPRI щодо військових витрат Китаю перевищують офіційний оборонний бюджет, через відсутність прозорості з боку китайського уряду. КНР збільшує військові витрати протягом останніх майже тридцяти років, і сьогодні має другу позицію (після США) за розміром військових витрат, які становлять 292 млрд. долл. (1,6% ВВП). Військові витрати Китаю зростають одночасно із темпами зростання ВВП і спрямовані на посилення ВПК та розвиток передових військових технологій.

Можливості держав залежать від багатьох факторів, зокрема, від національного доходу, чисельності армії та населення. Розвинені держави використовують свої фінансові ресурси для створення великих армій. Цей військовий потенціал дозволяє чинити тиск на іншу державу або міжнародного актора, змушуючи його виконувати певні політичні вимоги, часто погрожуючи накласти штрафні санкції за невиконання цих вимог. Станом на 2022 рік військові витрати топ 10 країн світу сягнули 1,73 трлн.дол. США і становили 77,1% загальносвітових витрат. При цьому, військові витрати перших п'яти країн-лідерів за рівнем військових витрат, до яких належать США, Китай, росія, Індія, Саудівська Аравія, 63,0% витрат світу.

Баланс між глобальною системою управління та її інститутами є змінною величиною, як і баланс між акторами глобального безпекового простору [5]. Мінлива конфігурація глобального управління допомагає зрозуміти стан процесів на рівні взаємодії, а саме орієнтованість акторів глобального безпекового простору на співпрацю або виклик (конфлікт) міжнародним інститутам управління.

Розгортання геополітичної напруженості в регіонах світу, на тлі інших глобальних викликів – й надалі посилять тенденцію до зростання глобальних військових витрат, що несе глобальну загрозу.

Збільшення міждержавних протистоянь (геоекономічна або геополітична конфронтація), включаючи санкції, торговельні війни та агресивну інвестиційну політику - визначають найбільші загрози короткострокового майбутнього. Безпрецедентні масштаби

військових витрат погіршують безпекові показники у довгостроковій перспективі, посилюючи недовіру та дестабілізуючи систему міжнародних економічних відносин. Спільне визначення загроз, об'єднує міжнародних акторів у пошуках ефективних безпекових концепцій та створює нові субрегіональні контексти.

Література

- 1.База даних військових витрат SIPRI <https://www.sipri.org/databases>
- 2.Булатова О., Панченко В., Іващенко О. (2023). Мегатренди міжнародного економічного розвитку і виклики економічній безпеці: потенціал управління політикою стійкості та протидії ризикам. *Modeling the development of the economic systems*. 2023, (2). 215–222. <https://doi.org/10.31891/mdes/2023-8-29>
- 3.Сарбаш С. М. Глобальна трансформація та сучасні тенденції розвитку безпекового середовища. *Вісник Маріупольського державного університету. Сер. : Економіка*. 2022. Вип. 23. С.78–99.
- 4.Kaldor, M., 2003b. The Idea of Global Civil Society. *International Affairs*, 79(3), 583–593.
- 5.Keane, J., 2003. *Global Civil Society?* Cambridge: Cambridge University Press. 214p.<https://doi.org/10.1017/CBO9780511615023>

Захарова Ольга,
кандидат економічних наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри економіки та міжнародних економічних відносин,
Маріупольський державний університет

РОЛЬ ІНДИКАТОРІВ В ОЦІНЦІ СТАНУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

В системі аналізу та оцінки рівня економічної безпеки ключова роль належить саме індикаторам оцінювання, що представляють собою певні кількісні (зазвичай) або якісні вимірники (метрики), що використовуються для вимірювання та оцінки ступеня стійкості, надійності та дієздатності економічної системи країни. Саме такі індикатори дозволяють визначити рівень економічної безпеки та її здатність витримувати внутрішні та зовнішні виклики, протистояти загрозам та ризикам.

Індикатори складають методологічну основу моніторингу рівня та стану економічної безпеки, оскільки вони надають конкретні кількісні дані, що використовуються для вимірювання та оцінки певних аспектів або процесів, що впливають на стан безпеки.